

مقاله طرح پژوهشی تعیین نسبت ضوابط بهداشت محیطی مساجد و اماکن متبرکه استان لرستان

مجری: مهندس زهرا علی کریمیان کارشناس بهداشت محیط حوزه معاونت بهداشتی دانشگاه علوم پزشکی لرستان

همکاران: آقایان مهندس رضا پیری علم - مهندس محمد جواد صفرزاده (معاونت بهداشتی دانشگاه علوم پزشکی لرستان)

مقدمه:

مسجد از اماکن متبرکه ای است که مومنین در ساعاتی از شبانه روز در آن حضور می یابند و به مراسم عبادی می پردازند. مساجد همواره به عنوان پایگاههای دینی جامعه محسوب می شوند و در بین مسلمانان مناطق مختلف جهان از جایگاه والای برخوردارند. این اماکن مذهبی از صدر اسلام تاکنون همواره محور تحولات روحی، روانی و فکری قشرهای مختلف مردم به عنوان عمده مراکز دینی کسانی برای برگزاری آیینهای مذهبی و سیاسی بوده و جایگاه ویژه ای در انسان سازی و تقویت باورهای اسلامی داشته اند با شکوفایی مساجد و توجه جدی به آنها و برنامه ریزی صحیح و اصولی و ضمن رعایت معیارهای دینی می توان مردم به ویژه جوانان و نوجوانان را به سمت این اماکن مقدس جذب و هدایت کرد توجه به مساجد در واقع توجه به همه خوبیها است و این اماکن مقدس از صدر اسلام تا کنون پایگاه ها و کانون اصلاح جامعه بوده اند. (۱) این موضوع از آنجایی مهم می باشد که کشور ما به عنوان الگویی از حکومت اسلامی با جمعیت حدود ۶۰ میلیون نفر مسلمان مدعی اسلام ناب محمدی (ص) و اسلام انسان سازی است که پاکی و نظافت را مقدمه انجام فرائض دینی شمرده و رعایت آنرا واجب می داند (مانده آیه ۶) و در آیات آل عمران ۱۴ و نساء ۵۷ به عنوان یک صفت پسندیده ملاک برتری بیان شده است. مسائلی که در احکام اسلامی در زمینه لباس نمازگزار، محل اقامه نماز، وجوب وضو، غسل و شرایط آب پاک، احکام نجاسات همه و همه دلیل بر تاکید دین مبین اسلام بر این امر می باشد. مساجد و اماکن متبرکه به عنوان محل انجام مراسم عبادی می بایست دارای آن چنان وضعیت نظافت و پاکیزگی باشد که به صورت جلوه ای از حقایق دستورات اسلام و رعایت آن توسط مسلمانان در این خصوص تظاهر نماید. باید ضمن حفظ معنویت در مساجد کوشید وضعیت ظاهری بهداشت آن به نحوی باشد که بهانه را از دست بدخواهان که همواره در پی فرصت مناسب می باشند بگیرد و اجازه ندهد با بهره گیری از وضعیت نامطلوب مساجد سایر دستورات اسلامی را زیر سوال ببرند. وضعیت ساختمانی مساجد از نظر آب، فاضلاب، سرویسهای بهداشتی و حتی مصالح ساختمانی و نظافت فرش، مهر و سجاده، قران و سایر لوازم موجود در مسجد و همچنین چگونگی پذیرایی از مومنین در مساجد باید مورد توجه قرار گیرد و به مناسبترین روش بهداشتی اقدام گردد (۲) با توجه به وجود تعداد زیادی اماکن متبرکه در سراسر کشور و حضور گسترده مردم مسلمان در این اماکن و همچنین توصیه هایی که در زمینه حفظ آراستگی مومنین در زمان حضور در مساجد و رعایت بهداشت محیط در مسجد و اماکن متبرکه شده است لیکن هنوز مشکلات بهداشتی عدیده ای مشاهده میگردد که باید مرتفع شود. مشکلات فعلی اماکن یاد شده را میتوان در دو دسته جداگانه بررسی نمود یک دسته مشکلات صرفاً در اماکن متبرکه و مساجدی دیده می شود که در مناطق روستائی و کم جمعیت وجود دارد از قبیل وسعت کم، مستهلک بودن ساختمان، فقدان متولی و هیئت امنا و مشکلات بهداشت محیطی. دسته دیگر مشکلات در اماکن متبرکه و مساجدی است که دارای رونق بیشتری بوده و در تمام ایام سال مومنین بصورت گسترده در آن حضور می یابند، در این گونه اماکن هر چند که وضعیت ساختمانی و تولید آن مطلوب است، لیکن به علت کم توجهی به دستورات بهداشتی و عدم برنامه ریزی، مشکلات بهداشتی ظاهر گردیده است (۳) با توجه به موارد مطرح شده جای آن دارد مسئولین بهداشت کشور در این خصوص چاره اندیشی نموده و با بررسی علل پیدایش وضعیت کنونی و جلب مشارکت سایر نهادهای کشور و مردم مومن ایران در این راه خیر که خود نوعی عمران مساجد است پیشقدم گردند. در این راستا هدف از این بررسی شناخت وضعیت فعلی بهداشت محیط مساجد و اماکن متبرکه استان لرستان می باشد که در طول اجرای طرح در سطح استان که دارای ۷۶۷ مسجد و امکنه متبرکه می باشد. ضمن مشخص شدن مشکلات واقعی اینگونه اماکن و تجزیه و تحلیل آنها که از طریق پرسشنامه تنظیم شده جمع آوری و آنالیز گردید. راهکارهای مناسب بدست آمد.

مواد روشها :

این مطالعه به روش توصیفی - مقطعی انجام گرفت . جامعه پژوهش شامل تعداد ۷۶۷ مسجد و امکانه متبرکه در کل شهرستانهای استان لرستان بود . برای انجام بررسی ابتدا با استفاده از منابع معتبر و دستورالعمل یک پرسش نامه حاوی تعداد ۴۸ سوال در خصوص اطلاعات مربوط به اهداف پژوهش از طریق مشاهده و مصاحبه تهیه شد . سوالات در پنج قسمت طراحی شده بود که شامل اطلاعات عمومی ۵ سوال ، بررسی وضعیت بهداشت مساجد از لحاظ وسایل و ابزار کار ۱۴ سوال بررسی وضعیت بهداشت مساجد از لحاظ ساختمانی ۲۰ سوال ، بررسی وضعیت بهداشت مساجد از لحاظ شاخصهای متفرقه ۴ سوال بود . با مراجعه به مساجد و اماکن متبرکه موجود در سطح کلیه شهرها و روستاهای استان پژوهشگران مبادرت به تکمیل پرسشنامه نمودند . بعد از تکمیل پرسشنامه ، ابتدا اطلاعات تکمیل شده مورد ارزیابی قرار گرفت و سپس اطلاعات وارد رایانه گردید و توسط نرم افزار **spss** نسخه ۱۷/۵ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و شاخصهای توصیفی به صورت جدولهای فراوانی تنظیم شدند .

یافته :

بررسی وضعیت بهداشت مساجد از لحاظ بهداشت فردی (جدول شماره ۱)

از نظر وضعیت بهداشت فردی خادمین مساجد ۴۲/۵٪ مساجد فاقد خادم بودند و ۴/۱٪ از لحاظ بهداشت فردی دارای شرایط مطلوب و ۵۳/۴٪ دارای شرایط نامطلوب بودند و ۶٪ خادمین دارای کارت تندرستی و ۵۶/۷٪ فاقد کارت بودند و ۴/۱٪ دارای روپوش کار مطلوب و ۵۳/۴٪ فاقد آن بودند . و ۱۹/۳٪ خادمین از صابون و حوله اختصاصی دارای شرایط مطلوب استفاده می کردند و ۳۸/۲٪ آنها فاقد آن شرایط بودند واز ۳۱/۹٪ مساجدی که دارای کفشداری بودند ۲/۷٪ کارکنان آنان از روپوش کار مناسب و ماسک استفاده می کردند و ۲۹/۲٪ فاقد آن بودند .

جدول شماره ۱ بررسی وضعیت بهداشت مساجد از لحاظ بهداشت فردی

دارد		ندارد		شاخص	
نامطلوب	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد
۵۳/۴	۴۱۰	۴/۱	۳۱	۴۲/۵	۳۲۶
۵۶/۷	۴۳۵	۶	۴۶	۴۲/۵	۳۲۶
۵۳/۴	۴۱۰	۴/۱	۳۱	۴۲/۵	۳۲۶
۳۸/۲	۲۹۳	۱۹/۳	۱۴۸	۴۲/۵	۳۲۶
۲۹/۲	۲۲۴	۲/۷	۲۱	۶۸/۱	۵۲۲
۲۹/۲	۲۲۴	۲/۷	۲۱	۶۸/۱	۵۲۲
۸/۶	۶۶	۲۳/۳	۱۷۹	۶۸/۱	۵۲۲

بررسی وضعیت بهداشت مساجد از لحاظ وسایل و ابزار کار (جدول شماره ۲)

از نظر وضعیت بهداشتی ظروف توزیع میوه، شیرینی و ۵۱/۴٪ مساجد فاقد این ظروف بودند و ۴۳/۵٪ مساجد دارای این ظروف و شرایط مطلوبی می باشند . ۵/۱٪ دارای شرایط نامطلوبی می باشد و از ۶۷/۲٪ مساجدی که توزیع چای و قهوه دارند ۵۲/۸٪ دارای شرایط مطلوب و ۱۳/۴٪ دارای شرایط نامطلوبی می باشند . ۶۹٪ مساجد فاقد قفسه یا گنجه ای جهت نگهداری ظروف می باشد و از ۳۱٪ مساجد باقی مانده ۲۴/۴٪ دارای قفسه و گنجه های مطلوبی می باشد و ۶/۶٪ از مساجد دارای شرایط نامطلوبی می باشند و ۸۵/۸٪ مساجد مورد پژوهش فاقد سیستم تهویه می باشند و ۲٪ آنها دارای سیستم تهویه با شرایط مطلوب می باشند و ۸۴/۱٪

٪ مساجد از نظر تامین نور طبیعی یا مصنوعی دارای شرایط مطلوبی می باشند و ۱۲/۵٪ آنها دارای شرایط نامطلوبی می باشند . ۵۰/۱٪ مساجد فاقد هر گونه سیستم برودتی (سرمازا) بوده و از ۴۹/۹٪ باقیمانده ۴۸/۸٪ دارای سیستم برودتی با شرایط مطلوب بوده و ۱/۱٪ دارای شرایط نامطلوب می باشند . ۸٪ مساجد مورد پژوهش فاقد سیستم حرارتی (گرمازا) بودند و از ۹۲٪ باقی مانده تنها ۳۲/۳٪ دارای سیستم حرارتی با شرایط مطلوب بودند .

جدول شماره ۲ بررسی وضعیت بهداشت مساجد از لحاظ وسایل و ابزار کار

دارد				ندارد		شاخص		
نامطلوب		متوسط		مطلوب				
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
-	-	۵/۱	۳۹	۴۳/۵	۳۳۴	۵۱/۴	۳۹۴	وضعیت ظروف توزیع میوه ، شیرینی.....
۱۳/۴	۱۰۳	-	-	۳۵/۲	۲۷۰	۵۱/۴	۳۹۴	توزیع چای قهوه ...به نحوه
۴/۴	۳۴	۱۳/۶	۱۰۴	۳۰/۶	۲۳۵	۵۱/۴	۳۹۴	توزیع آب ، شربت به نحو.....
۲۹/۹	۲۲۹	-	-	۲۳/۲	۱۷۸	۴۶/۹	۳۶۰	وضعیت ضد عفونی نمودن ظروف چای
۱۶/۷	۱۲۸	۳/۲	۲۵	۳۰	۲۳۰	۵۰/۱	۳۸۴	وضعیت سطل زباله (تعداد ، قابلیت شستشو ، وجود کیسه زباله)
۱۶/۳	۱۲۵	-	-	۸۲/۱	۶۳۰	۱/۶	۱۲	وضعیت فرش و گلیم مسجد یا اماکن متبرکه
۹	۶۹	-	-	۴۷/۳	۳۶۳	۴۳/۷	۳۳۵	وضعیت پرده های مسجد یا اماکن متبرکه
۸/۶	۶۶	-	-	۲۲/۴	۱۷۲	۶۹	۵۲۹	فاصله قفسه گنجه ظروف از زمین (حداقل ۲۰ سانتی متر
۶/۶	۵۱	-	-	۲۴/۴	۱۸۷	۶۹	۵۲۹	وضعیت قفسه و گنجه ظروف (قابلیت شستشو ، در شیشه ای)
۵/۱	۳۹	-	-	۲۳/۳	۱۷۹	۷۱/۶	۵۴۹	وجود قفسه کفشداری با ظرفیت کافی
۱۸/۲	۱۴۰	-	-	۱۰/۲	۷۸	۷۱/۶	۵۴۹	فاصله قفسه کفشداری از زمین (حداقل ۲۰ سانتی متر)
۰/۷	۶	۵۹	۴۵۲	۳۲/۳	۲۴۸	۸	۶۱	وضعیت سیستم حرارتی (گرمازا)
۱/۲	۹	-	-	۴۸/۸	۳۷۴	۵۰/۱	۳۸۴	وضعیت سیستم برودتی (سرمازا)
-	-	۱۱/۲	۸۶	۲	۲۳	۸۵/۸	۶۵۸	وضعیت سیستم تهویه
-	-	۱۵/۹	۱۲۲	۸۴/۱	۶۴۵	-	-	وجود نور طبیعی یا مصنوعی با رعایت نکات ایمنی

بررسی وضعیت بهداشت مساجد از لحاظ ساختمانی (جدول شماره ۳)

۸۸٪ از مساجد مورد پژوهش از لحاظ کف ساختمان دارای شرایط بهداشتی مطلوب و ۱۲٪ دارای شرایط نامطلوب بودند و از لحاظ دیوارها ۷۷/۵٪ دارای شرایط مطلوب و ۲۲/۵٪ دارای شرایط نامطلوب بودند . از لحاظ وضعیت در و پنجره ها ۷۹/۱٪ دارای شرایط مطلوب و ۲۰/۹٪ نامطلوب بودند و وضعیت سقف مساجد مورد پژوهش ۷۳/۵٪ دارای شرایط مطلوب و ۲۶/۵٪ آنها دارای شرایط نامطلوب بودند . ۱۵/۸٪ مساجد فاقد وضوخانه بودند و از ۸۴/۲٪ مساجد دارای وضوخانه تنها ۲۹/۲٪ دارای شرایط مطلوب بودند و ۵۵٪ دارای شرایط بهداشتی نامطلوب بودند . ۱۹/۸٪ مساجد فاقد توالت بودند و ۷۰/۲٪ مساجد دارای توالت ۶۴٪ آنها دارای شرایط مطلوب و ۱۵/۲٪ دارای شرایط نامطلوب بودند . ۲۰/۱٪ مساجد فاقد توری جهت پنجره ها بودند و ۶۷/۷٪ آنها دارای توری با شرایط مطلوب و ۱۲/۲٪ دارای شرایط نامطلوب بودند .

جدول شماره ۳ بررسی وضعیت بهداشت مساجد از لحاظ ساختمانی

دارد				ندارد				شاخص
نامطلوب		متوسط		مطلوب		درصد	تعداد	
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد			
۱۱/۹۹	۹۲	-	-	۸۸	۶۷۵	-	-	شرایط بهداشتی کف
۲۲/۵	۱۷۳	-	-	۷۷/۵	۵۹۴	-	-	شرایط بهداشتی دیوارها
-	-	-	-	۹/۷	۷۴	۹۰/۲	۶۹۳	تدابیر پیشگیری از ورود حشرات
۲۰/۹	۱۶۰	-	-	۷۹/۱	۶۰۷	-	-	وضعیت در و پنجره ها
۲۶/۵	۲۰۳	-	-	۷۳/۵	۵۶۴	-	-	وضعیت سقف از نظر بهداشت محیط
۳۹/۸	۳۰۵	-	-	۵۹/۷	۴۵۸	۰/۵	۴	قابلیت شستشوی کف ، وجود کفشور
۳۰/۴	۲۳۳	۱۰/۳	۷۹	۵۹/۳	۴۵۵	-	-	وضعیت دیوارهای جانبی و صحن
۵۵	۴۲۲	-	-	۲۹/۲	۲۲۴	۱۵/۷	۱۲۱	وضعیت بهداشتی وضوخانه
۷/۶	۵۸	۸/۶	۶۶	۶۴	۴۹۱	۱۹/۸	۱۵۲	وضعیت بهداشتی توالت
۲۲/۶	۱۷۳	-	-	۵۷/۶	۴۴۲	۱۹/۸	۱۵۲	شستشو ضد عفونی توالت
۵۰	۳۸۳	-	-	۳۲/۹	۲۵۳	۱۷/۱	۱۳۱	وجود لوله کشی صابون مایع در وضو خانه
۱۲/۲	۹۴	-	-	۶۷/۷	۵۱۹	۲۰/۱	۱۵۴	وضعیت توری پنجره ها

بررسی وضعیت بهداشت مساجد از لحاظ شاخصهای متفرقه (جدول شماره ۴)

۸۵/۳٪ مساجد فاقد تابلوی منع استعمال دخانیات بودند و ۸۴/۶٪ آنها فاقد جعبه کمکه‌های اولیه بودند .

۵۴/۶٪ مساجد نمازگزارانشان از سجاده مشترک استفاده نمی کنند و ۳۳/۵٪ مساجد داراس سجاده مشترک و دارای شرایط مطلوب بودند و ۱۱/۹٪ دارای شرایط نامطلوب بودند .

۶۶/۶٪ مسجد دارای چادر جهت استفاده نمازگزارن نمی باشند و ۲۳/۳٪ دارای چادر مشترک دارای شرایط مطلوب بوده و ۱۰/۱٪ دارای چادر مشترک با شرایط نامطلوب می باشند .

۸۴/۶٪ مساجد فاقد مواد مخصوص کمکه‌های اولیه می باشند و ۷/۳٪ دارای مواد مخصوص کمکه‌های اولیه نامطلوب و ۸/۴٪ دارای مواد مخصوص کمکه‌های اولیه با شرایط مطلوب بودند .

جدول شماره ۴ بررسی وضعیت بهداشت مساجد از لحاظ شاخصهای متفرقه

دارد				ندارد		شاخص
نامطلوب		مطلوب		درصد	تعداد	
درصد	تعداد	درصد	تعداد			
۱۰/۱	۷۷	۲۳/۳	۱۷۹	۶۶/۶	۵۱۱	استفاده از چادر بطور مشترک در افراد نمازگزار
۱۱/۹	۹۱	۳۳/۵	۲۵۷	۵۴/۶	۴۱۹	استفاده از سجاده بطور مشترک در افراد نماز گزار
-	-	۱۴/۷	۱۱۳	۸۵/۳	۶۵۴	نصب تابلوی منع استعمال دخانیات
-	-	۱۵/۴	۱۱۸	۸۴/۶	۶۴۹	وجود جعبه کمکه‌های اولیه در محل مناسب
۷/۳	۵۵	۸/۴	۶۳	۸۴/۶	۶۴۹	وجود مواد مخصوص کمکه‌های اولیه درون جعبه
۳/۹	۳۰	۶۶/۱	۵۰۷	۲۹/۹	۲۳۰	وضعیت آب شرب از نظر کلر باقی مانده

بحث و نتیجه گیری

در این مطالعه ۷۶۷ مسجد و اماکن متبرکه که از لحاظ چهار مسئله بهداشت فردی، وسایل و ابزار کار، وضعیت ساختمانی و وسایل متفرقه مورد مطالعه توصیفی قرار گرفتند.

الف- از لحاظ فردی در مطالعه شهرستان یزد ۳۶/۴٪ مساجد خادم نداشته اند و ۶۱/۴٪ وضعیت خادم از نظر بهداشت فردی مطلوب و ۲/۲٪ وضعیت نامطلوب بوده است (۶) و در مطالعه صورت گرفته ۴۲/۵٪ مساجد خادم نداشتند و ۴/۱٪ وضعیت خادم از نظر بهداشت فردی مطلوب و ۵۳/۴٪ وضعیت نامطلوب داشتند. یکی از مهمترین علت‌های این روند پایین بودن آگاهی بهداشتی خادمین مساجد و هم چنین نبود خادم در اغلب مساجد استان می باشد که در قسمت پیشنهادات راهکارهای اجرایی در این خصوص بیان شده است. ۵۶/۷٪ خادمین فاقد کارت معاینه پزشکی و ۴/۱٪ دارای وضعیت روپوش مطلوب و ۵۳/۴٪ وضعیت روپوش نامطلوب بودند. ۶۸/۱٪ مساجد فاقد کارکنان کفشداری بودند و ۲/۷٪ کارکنان کفشداری از لحاظ بهداشت فردی وضعیت مطلوب و ۲۹/۲٪ دارای وضعیت نامطلوب بودند.

ب: از لحاظ وسایل و ابزار کار مساجد و اماکن متبرکه که از نظر وضعیت ظروف مصرفی و توزیع مواد خوراکی در بررسی شهرستان یزد ۵/۳٪ فاقد هرگونه امکانات و ۱۴٪ دارای وضعیت مطلوب ۱۲٪ دارای شرایط نامطلوب ۶۸٪ دارای شرایط متوسط بودند (۶). و در این مطالعه ۵۱/۴٪ فاقد هرگونه امکانات و ۳۶٪ دارای وضعیت مطلوب ۸٪ دارای شرایط نامطلوب ۴/۶٪ دارای شرایط متوسط بودند. و این نشان دهنده این مسئله می باشد که در اغلب مساجد در سطح استان هیچ هزینه خاصی در این خصوص انجام نگرفته و به این مسئله اهمیت کمتری داده شده است که دلایل مختلفی از قبیل نبود اعتبار خاصی و هم چنین نبود متولی مشخصی جهت این امور در مساجد می توان اشاره نمود. از نظر وضعیت ضدعفونی ظروف ۴۶/۹٪ فاقد امکانات و ۲۳/۲٪ وضعیت مطلوب و ۲۹/۹٪ دارای وضعیت نامطلوب بودند. از لحاظ فرش، گلیم و پرده ۲۲٪ فاقد آن بوده و ۶۴٪ دارای وضعیت مطلوب و ۱۴٪ دارای وضعیت نامطلوب بودند. از لحاظ وسایل برودتی و تهویه ۶۷٪ فاقد امکانات و ۲۵٪ دارای شرایط مطلوب و ۱/۲٪ دارای وضعیت نامطلوب و ۶/۸٪ دارای وضعیت متوسط بودند. از نظر وجود نور طبیعی و مصنوعی ۸۴/۱٪ دارای وضعیت مطلوب و ۳/۴٪ دارای وضعیت متوسط و ۱۲/۵٪ دارای وضعیت نامطلوب بودند.

ج- از لحاظ ساختمانی از نظر مسایل بهسازی مساجد و اماکن متبرکه (۵ آیتم جدول شماره ۳) در شهرستان یزد ۲٪ فاقد امکانات لازم و ۷۷٪ دارای وضعیت مطلوب و ۲۱٪ دارای وضعیت نامطلوب بودند (۶). و در مطالعه انجام شده ۱۸٪ فاقد امکانات لازم و ۶۵/۵٪ دارای وضعیت مطلوب و ۱۶/۵٪ دارای وضعیت نامطلوب بودند. که این نشانگر این مسئله می باشد که در استان ما ۱۸٪ از مساجد از لحاظ تدابیر پیشگیری از ورود حشرات به داخل مساجد هیچگونه امکاناتی فراهم نشده است. و بطور کلی از لحاظ ساختمانی شرایط نامطلوب تری نسبت به شهرستان یزد دارا می باشد وضعیت وضوخانه از نظر بهداشت محیط در شهرستان یزد ۲۹٪ دارای وضعیت مطلوبی بودند (۶) و در مطالعه ای که در منطقه ۶ و ۷ تهران انجام شده ۲۹/۹٪ وضعیت مطلوب داشتند (۲) و در مطالعه انجام شده ۱۵/۸٪ فاقد امکانات لازم و ۲۹/۲٪ دارای وضعیت مطلوب و ۵۵٪ دارای وضعیت نامطلوب بودند. و این پژوهش این مسئله را روشن کرد که در ۱۵/۸٪ مساجد این استان به ضروری ترین مسئله که وجود وضوخانه می باشد اهمیتی داده نشده است

از نظر بهداشت محیط توالی در بررسی انجام شده در یزد ۶/۹٪ فاقد امکانات لازم و ۳۱٪ دارای وضعیت مطلوب بودند (۶) و در پژوهش مورد نظر ۱۹/۸٪ فاقد امکانات لازم و ۶۰٪ دارای وضعیت مطلوب و ۲۰/۲٪ دارای وضعیت نامطلوب بودند. و از مساجد مورد بررسی استان ۱۵۲ فاقد توالی بودند که این مسئله وجود ضرورت یک مشارکت فعال بین سازمان اوقاف و امور خیریه، سازمان تبلیغات اسلامی، اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی و ستاد اقامه نماز و مرکز بهداشت شهرستانها..... جهت تامین اعتبار مورد نیاز جهت احداث هرچه سریعتر توالی های مورد نیاز در مساجد فاقد توالی.

پیشهادات :

- ۱- شورای بهداشت نمازگزاران مساجد (طرح شبنم) در سطح شهرستان و استان بیش از پیش فعال و مصوبات مطرح شده در این جلسات توسط مسئولین ذیربط پیگیری شود .
- ۲- برنامه آموزشی برای هیات امنای مساجد و اماکن متبرکه در هر بخش و منطقه به صورت جداگانه برگزار گردد .
- ۳- با توجه به میزان باسوادان ۶۸/۷ درصدی خادمین و پایین بودن سطح بهداشت فردی آنها تشکیل کلاسهای آموزشی مستمر توسط مراکز بهداشتی درمانی شهری و روستایی در خصوص رعایت بهداشت فردی و بهداشت محیط مساجد در جهت ارتقا آگاهی خادمین و وضعیت بهداشتی مساجد و اماکن متبرکه موجود ضروری به نظر می رسد.
- ۴- وضعیت بهداشتی مساجد بر اساس بازدیدهای فصلی کاردان ها و کارشناسان بهداشت محیط شهرستانها از طریق مراکز بهداشت شهرستانها به ارگانهای ذیربط (سازمان اوقاف و امور خیریه ، سازمان تبلیغات اسلامی ، اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی و ستاد اقامه نماز و) گزارش تا پی گیری لازم به عمل آید .
- ۵- با ارائه وضعیت بهداشتی مساجد از طریق هیات امنای جهت اطلاع نماز گزاران با جلب کمکهای مالی و معنوی خیرین نسبت به ارتقاء وضعیت بهداشتی مساجد و اماکن متبرکه در سطح استان اقدام نمایند .
- ۶- شاخص های بهداشت محیط مساجد در جلسات کار گروه بهداشت ، درمان و تامین اجتماعی استان و شهرستانها مطرح و نسبت به جلب همکاری بین بخشی کمیته امداد حضرت امام(ره) ، سازمان تبلیغات اسلامی ، اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی و اقدام گردد .
- ۷- هر سال جهت اعلام وضعیت پیشرفت فیزیکی برنامه های اجرا شده ، در دهه غبار رویی مساجد (دهه دوم ماه شعبان) جلسات مشترک با حضور مسئولین ذیربط در مرکز بهداشت شهرستانها و استان برگزار گردد .
- ۸- استخدام خادمین آگاه به مسائل بهداشتی جهت مساجد و اماکن متبرکه فاقد خادم
- ۹- گذراندن دوره آموزشی توسط خادمین و داشتن گواهی آموزشی از آموزشگاههای اصناف ضروری می باشد
- ۱۰- پیشنهاد می گردد اداره اوقاف و امور خیریه و استانداری استان پیگیری لازم را در خصوص تخصیص اعتباری بصورت سالیانه جهت رفع نواقص موجود در مساجد و اماکن متبرکه بعمل آورند و یک کمیته نظارتی مشتمل از نمایندگان استانداری ، اداره اوقاف و مراکز بهداشت شهرستانها جهت هزینه کردن این اعتبار تشکیل گردد.
- ۱۱- پیشنهاد می گردد قبل از احداث بنای مسجد و یا امکنه متبرکه نقشه پایانی آن به تائید گروه بهداشت محیط دانشگاه علوم پزشکی رسیده و در حین کار نیز از طریق این گروه مورد نظارت قرار گیرد.

تقدیر و تشکر :

بدینوسیله از معاونت محترم آموزشی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی لرستان که در تصویب و تامین منابع مالی ما را یاری نمودند و هم چنین آقای دکتر یاراحمدی و آقایان مهندس رضا پیری علم ، محمد جواد صفرزاده، کرم حسین صوفی زاده و سیاوش قلائی ، ستایش

دیرکوند ، علی باقری و سرکار خانم ویدا خیرالهی و سرکار خانم هدیه تقی پور و همچنین کارشناسان بهداشت محیط شهرستانهای استان و تمام کسانی که در اجرای این طرح مارا یاری کردند تشکر و قدردانی می گردد .

منابع :

- ۱- اصفهانی.م: بهداشت مساجدانتشارات ستاد اقامه نماز تهران
- ۲- محمدی . ج و فرامرزی جلفایی .ج: طرح تحقیقاتی وضعیت بهداشت مساجد تحت پوشش مناطق ۶ و ۷ شهرداری شماره پایان نامه ۱۷۰۴۴
- ۳- مجموعه قوانین و مقررات بهداشت محیط - اداره کل بهداشت محیط سال ۸۲
- ۴- حلم سرشت .پ و دل پیشه . ا: اصول و مبانی بهداشت محیط -
- ۵- رشیدی . طرح تحقیقاتی وضعیت بهداشت محیط مساجد تحت پوشش شهر خرم آباد در سال ۱۳۸۶در شهرستان خرم آباد
- ۶- فرساد. م: طرح تحقیقاتی بررسی وضعیت بهداشتی مساجد و اماکن متبرکه شهرستان یزد همایش کشوری بهداشت محیط آبان ماه ۱۳۸۰

www.hawzan.net - www.tebyan.com

با توجه اینکه در جامعه اسلامی ایران بهداشت مساجد از اهمیت خاصی برخوردار بوده و برای ارتقا وضعیت بهداشتی مساجد به صورتی که در شان کشور جمهوری اسلامی ایران باشد، می‌تواند که در خصوص وضعیت بهداشتی مساجد از نظر سرویسهای بهداشتی، عوامل فیزیکی و چگونگی پذیرایی در مساجد بررسی و تحقیق به عمل آید

مواد و روش ها :

این مطالعه به روش توصیفی - مقطعی و به منظور بررسی وضعیت بهداشت محیط مساجد و اماکن متبرکه استان لرستان مورد مطالعه قرار گرفته و کلیه مساجد و اماکن متبرکه از لحاظ وسایل و ابزار کار، وضعیت ساختمانی، بهداشت فردی و موارد متفرقه دیگر با توجه به پرسشنامه و از طریق مشاهده و مصاحبه مورد بررسی قرار گرفت

یافته ها :

در این تحقیق وضعیت بهداشتی ۷۶۷ مسجد و اماکن متبرکه در استان لرستان مورد مطالعه قرار گرفته و کلیه مساجد از لحاظ بهداشت فردی، وسایل و ابزار کار، وضعیت ساختمانی و موارد متفرقه دیگر مورد بررسی قرار گرفته و نتایج نشان می‌دهد بطور کلی مساجد از لحاظ بهداشت فردی ۱۳٪ مطلوب و ۸۷٪ نامطلوب می‌باشند. از نظر وسایل و ابزار کار ۴۶٪ مطلوب و ۵۰٪ نامطلوب هستند. از نظر وضعیت ساختمانی ۵۱٪ مطلوب و ۴۹٪ نامطلوب می‌باشد. از نظر موارد متفرقه ۲۶٪ مطلوب و ۷۴٪ نامطلوب می‌باشد. روش جمع‌آوری داده‌ها از طریق مشاهده، مصاحبه و تکمیل پرسشنامه بوده است و در بخش توصیفی دارای پیشنهادات متنوعی می‌باشد.

بحث و نتیجه گیری

به طور کلی نتایج این بررسی حاکی از آن است که وضعیت بهداشت محیط مساجد و اماکن متبرکه در استان لرستان در سطح متوسط و پایین تر از متوسط می‌باشد، با توجه به اینکه مساجد همواره به عنوان پایگاههای دینی جامعه محسوب می‌شوند می‌بایستی از طریق مشارکت فعال ائمه جماعات مساجد، روحانیون و جلب مشارکت مردمی مورد توجه بیشتری قرار گرفته و با هماهنگی مراکز بهداشت شهرستانها در آینده شاهد بهبود و ارتقاء وضعیت بهداشت موجود باشیم

واژگان کلیدی

مساجد و اماکن متبرکه، بهداشت محیط، بهداشت فردی،

Introduction :

Since the sanitation of mosques is really important in the Islamic society of Iran, it is essential to do research on the sanitation of the toilets, physical elements and the quality of serving and entertainment in mosques.

Methods and material :

This study is a descriptive, cross-sectional one - which was conducted to investigate the environmental health of mosques and other religious places in Lorestan province. So, by the use of questionnaires, observation and interviews, all the religious places were

thoroughly examined in terms of their instruments , building conditions , personal hygiene and other aspects.

Findings and Results:

After studying the health condition of 767 religious places and mosques, the investigator found that only 13% of the mosques were satisfactory in terms of personal health and 87% were unsatisfactory, 46% of them were satisfactory . in terms of their instruments, 4% mediocre and 50% unsatisfactory . In terms of building conditions , 51% of them were satisfactory , 18 % mediocre , and 31% unsatisfactory . these places were only 26% satisfactory , in terms of other factors .

Discussion and conclusion :

This study revealed that sanitation in mosques and other religious places is generally average and lower than average.. therefore by the active cooperation of prayer leaders of the mosques ., clergymen and the public and the coordination with town health centers , we can have healthier religious places in the future.

Key words :

Mosques and religious places , environmental health , personal hygiene

Sources :

- 1-Isfahani , M...the of the mosques. Setad eqameh namaz, Tehran.
- 2-mohammadi , j. , faramarzi jolfaee , j.. the researching plan of the healthy position of the mosques in 6 and 7 places of the city hall . no of the thesis 17044
- 3- the healthy environment laws . the healthy environment office 82.
- 4- [www.tebyan](http://www.tebyan.com) .com www hawxan.net
- 5-Helm cersht ,P and delpeshe ,A ..
- 6-helm – seresht, p . adelpisheh . principles and Bases of Environmental Health .
- 7- Rashidi . research project on the sanitation of Mosques in K horamabad in 1383
- 8- Farsad , M .Research projects on the sanitation of mosques and Religious places in Yazd. Notional conference on Environmental Health . Aban , 1380.